

METODERAPPORT SKUP 2010

Gavesaken

Ingar Johnsrud og
VGs samfunnsavdeling

Gavesaken

En sak om hvordan regjeringen sørget for å gi seg selv det de nektet alle andre, og hvordan gaveregelverket sprakk i offentlighetens lys. Om statsråder som opptrer som teppetakserere, om kreativ skatteføring, statsrådenes regelbrudd, og hemmelighold. Om masing som metode.

Journalist:

Ingar Johnsrud og VGs samfunnsavdeling

Verdens Gang
Postboks 1185 Sentrum
0107 Oslo
Telefon 2200 0000

Første publisering: torsdag 2. september 2010

Fra: Ingar Johnsrud [mailto:Ingar.Johnsrud@vg.no]

Sendt: 13. august 2010 13:21

Til: FD Info

Emne: gaver til statsråden

Hei,

Jeg ser litt på gaver som blir gitt til stortings- og regjeringspolitikere. I den forbindelse lurer jeg på om gaver gitt nåværende forsvarsminister Grete Faremo og tidligere forsvarsminister Anne-Grete Strøm-Erichsen er registrert i departementet.

Vh

Ingar Johnsrud, VG

Med denne e-posten ble en av 2010s aller mest omtalte og omdiskuterte saker innledet. Den samme e-posten gikk til en rekke andre departementer og tidligere statsråder, og svarene var like sprikende og varierende som konklusjonen etter en periode ble samlande og entydig: Her utnyttet noen av våre fremste tillitsvalgte et generøst og ukontrollert regelverk. Og de eneste som fikk være med på moroa var politikerne selv.

2. september publiserte VG den første avsløringen. "Fyller sine hjem med LUKSUSGAVER fra Afghanistan" var frontteksten, ledsaget av et bilde av utenriksminister Jonas Gahr Støre og helseminister Anne-Grete Strøm-Erichsen. Og det skulle komme mer. Senterpartileder Liv Signe Navarsete og Sp-statsråd Magnhild Meltveit Kleppa satt begge i all hemmelighet på kostbare armbånd. Til tross for Jens Stoltenbergs klare ordre var ingen av armbåndene ført i Stortingets register over gaver og verv, og Meltveit Kleppa hadde ikke en gang skattet av armbåndet.

Regelverket, som ikke tålte dagens lys, ble umiddelbart endret. Og Norges øverste politiske ledelse måtte gå spissrotgang fra gavesamlingene i sine egne hjem og til sjefen sjøl, Jens Stoltenberg, da han beordret gavene levert tilbake.

I dagene og ukene etter VGs avsløring ble regjeringen drevet fra skanse til skanse i sine forsøk på å holde tepper, armbånd, skatteopplysninger og interne prosesser i regjeringen hemmelige.

10. september skrev VG på lederplass:

Tepper som ender i private hjem, armbånd i skuffen, gaver som er holdt unna Stortingets register og skattemyndighetene, ulovlig partistøtte og en dyr sveitsisk klokke på statsrådets håndledd. Har den rødgrønne regjeringen gått i moralsk oppløsning? En ting er sikkert, hadde dette skjedd i utlandet, ville få her hjemme ha nølt med å kalle det en stor politisk skandale. For det er det det er.

Et søk i atekst viser at det i norske medier ble publisert 692 saker som innholdt ordene "gavesaken", "gaveskandalen" eller "gavebråket" etter 2. september i fjor.

Politikerpengene - igjen...

VG har lang tradisjon for å granske politikernes pengebruk. Firmabilordninger, pensjonsordninger, reiseordninger, etterlønns- og ventelønnsordninger, telefonordninger, bruk av partimidler, boligordninger, diettordninger og møtegodtgjørelsesordninger – alle har vært gjenstand for gravende og avslørende journalistikk, i VG og i andre medier. Den politiske eliten i Norge har ordnet seg et svært omfattende sett økonomiske særordninger.

De har tre fellesnevnerne:

- Gjennomføringen har vært basert på tillit – og kontrollen har vært liten, eller ingen. I en rekke av de overnevnte ordningene har politikerne vist at de ikke har vært tilliten verdige.
- Ordningene er som regel bedre enn lovene og reglene de samme politikerne vedtar for folk flest.
- Det eksisterer en omfattende tverrpolitisk motstand mot endring av ordningene. Det er først når media gjennomgående dokumenterer lov- og regelbrudd, grove misbruk eller åpenbart uetiske ordninger at lov- og regelverket blir endret.

Etter å ha deltatt på og observert et antall besøk av norske regjeringsmedlemmer i utlandet, og tilsvarende i Norge, har jeg ved flere anledninger merket meg den obligatoriske overrekkelsen av gaver. Jeg har undret meg over hvor mange gaver det kan dreie seg om, og hvor alle disse små statuene, teppene, te-settene, gavemyntene og hodeplaggene ender opp etter at formalitetene er over. Hvem er den juridiske eieren, staten eller statsråden? Hvilket byråkratisk papirarbeid utløser gavene i departementer, tollvesen og ligningsvesen?

Hva med verdien på disse gavene? Selv som norsk journalist kan det føles klamt når den norske delegasjonen fumler frem den tradisjonelle isbjørnen i krystall, i bytte mot sølvfat og gullstatuetter. Takseres gavene? Hvordan sikres de mot tyveri? Hvem har tilgang og tillatelse til å bruke dem? Kan man ta dem med seg hjem? Er det ikke slik at alle som jobber i staten har et absolutt forbud mot å ta imot gaver?

Svarene på disse spørsmålene skulle vise seg å stjele dagsorden fullstendig noen uker i september.

Utgangspunktet for saken var derfor verken tips eller en styrt drittpakke. Utgangspunktet var rett og slett en journalistisk undring over hvordan ting hang sammen – på et felt hvor VG og andre mediers grundige erfaring var at der det finnes et gyllent regelverk for politikerne, der finnes det vanligvis også politikere som ønsker å utnytte regelverket.

Teorien stemte.

“Hva skjer med gavene statsrådene mottar i embets medfør?”

Jeg definerte tidlig i prosessen et bærende spørsmål, så enkelt at det knapt kan kalles en problemstilling. Men verdien av å gjøre dette var høy. Etter hvert som kildene og svarene og forklaringene ble mange og sprikende, hjalp spørsmålet oss å holde fokus på hva saken handlet om.

Avsløringene og følgene

Her er de viktigste avsløringene til VG i gavesaken, og de konkrete følgene av avsløringene:

AVSLØRING: VG avslørte at det var en utbredt praksis i regjeringen å ta med seg kostbare gaver gitt i embets medfør hjem fra jobben, og bruke til å pynte opp sine hjem (teppene) eller seg selv (klokker og armbånd). Det dreide seg om enkeltgaver til verdier opp til 35 000 kroner.

FØLGE: Jens Stoltenberg beordret sine statsråder til å levere gavene tilbake til staten.

AVSLØRING: VG avslørte at det i staten fantes to typer regelverk: Et gjeldende for alle statsansatte tjenestemenn, som slo fast at ingen får lov til å motta gaver (regelverket er slått fast i Etiske retningslinjer for statstjenesten, i et PM fra 2005). Det andre regelverket gjaldt kun øverste politiske ledelse, dvs statsråder, statssekretærer og politiske rådgivere. I mai i fjor kom en ny revisjon av “Håndbok for politisk ledelse”, utgitt av Statsministerens Kontor. Der ble den etablerte praksisen med at øverste politisk ledelse kunne motta gaver og ta dem i privat eie, slått fast.

FØLGE: Allerede dagen før VG ferdigstiller sin første sak 1. september, opplyser statsråd Karl Eirik Schjøtt-Pedersen at regelverket skal endres. To dager etter endrer Jens Stoltenberg regelverket - slik at det blir likt med regelverket gjeldende for statsansatte.

AVSLØRING: Til tross for en skriftlig ordre fra statsminister Jens Stoltenberg unnlot både Liv Signe Navarsete og Magnhild Meltveit Kleppa å føre opp sine armbånd i Stortingets register over verv og økonomiske interesser. Verken Anne-Grete Strøm-Erichsen eller Jonas Gahr Støre hadde ført opp sine gaver på en måte som gjorde at verdien eller omfanget fremkom av registeret.

FØLGE: Praksisen for registrering har blitt betydelig innstrammet.

AVSLØRING: Magnhild Meltveit Kleppa betalte ikke skatt av armbåndet sitt.

FØLGE: Rett før jul ble hun pålagt å skatte av armbåndet.

AVSLØRING: Massivt mediepress førte til at Liv Signe Navarsete gikk ut med en offentlig bekreftelse på at hun hadde oppgitt sitt armbånd til ligningsmyndighetene.

FØLGE: De andre statsrådene måtte gjøre det samme. Det førte til:

AVSLØRING: Anne-Grete Strøm-Erichsen oppga ikke til likningskontoret den verdien en takstmann valgt av hennes eget departement ga teppene hun hadde mottatt (44 000 kroner). I stedet takserte hun dem selv - til 8000 kroner.

FØLGE: Ingen.

Slik jobbet vi

Problemstillingen - eller det bærende spørsmålet (se over) - ble til i løpet av sommeren. Fra tidlig august ryddet jeg plass til å jobbe med saken. På dette tidspunktet var spørsmålene langt flere enn svarene, og omfanget saken ville få selvsagt ukjent.

Utad startet arbeidet fredag den 13. august. Da gikk det noenlunde likelydende e-poster til Statsministerens Kontor, Olje- og Energidepartementet, Utenriksdepartementet (inkludert miljø- og utviklingsminister Erik Solheim), Forsvarsdepartementet og Næringsdepartementet.

Utvalget var gjort ut fra en vurdering av hvilke departementer som er mest involvert i kontakt med politikere og embetsverk i utlandet. Som kjent viste det seg at dette utvalget var for snevert.

Allerede samme dag kom svaret fra Forsvarsdepartementet. Det var pdf-kopier av en håndskrevet gavebok. Den var svært unøyaktig ført. En gave hadde oppført giver "Afghanistan", mens andre var mer konkrete, som "Sveriges forsvarsminister". Noen ganger var tidsperioden avgrenset til en bestemt dag, andre ganger til en periode over flere dager. I enkelte tidsperioder var gavetilfanget stort, i andre perioder virker det som forsvarsministeren ikke mottok gaver i det hele tatt. Gaveinformasjonen var svært unøyaktig. "Teppe". "Sølvdolke", "Bok". Verdi fremkom ikke, men enkelte av gjenstandene var merket "taksert". Ingenting antydte om gavene befant seg i departementet, eller på statsrådenes håndledd og stuegulv.

Men en slik dokumentasjonsmetode var det åpenbart at det var svært enkelt å skjule/ utelate/glemme informasjon man ikke ønsket å dele med offentligheten. Følelsen av at vi her rørte ved noe som kunne vise seg å være en sterk sak, var styrket.

Over helgen viste det seg raskt at det overhode ikke fantes noen etablert praksis for registrering av gaver i departementene. Utenriksdepartementet og Næringsdepartementet opplyste at de ikke førte noen slike lister. UD henviste til Stortingets register, men der var oppføringene svært unøyaktige. Vi kontaktet derfor DU igjen, og fikk opplyst at Jonas Gahr Støre hadde beholdt tre tepper han hadde fått i gave fra Afghanistans president Karzai. Kun et av dem var taksert - til 4 000 kroner.

Dermed var et spørsmål besvart. Ledende norske politikere tok fortsatt gaver de fikk i embets medfør i privat eie.

Flere departementer ba om mer tid. Vi kontaktet de tidligere næringsstatsrådene Sylvia Brustad og Dag Terje Andersen, med samme spørsmål som vi hadde rettet til de sittende statsrådene.

Med kunnskapen om Støres gaver meldte også behovet for å sette seg inn i og forstå regelverket seg. I tillegg til å sammenligne regelverket i Håndbok for politisk ledelse med Etske retningslinjer for statstjenesten (gjelder statsansatte) kontaktet vi nå Skatteetaten med detaljerte spørsmål gjeldende skatte- og ligningsforhold slike gaver kunne utløse.

Næringsdepartementet hadde valgt en annen variant enn de andre departementene. Der opplyste de at alle gaver ble regnet som tilhørende departementet, men at statsråden kunne få lov til å *låne* dem. Dette gjaldt blant annet en Ipad og en klokkegave fra Qatar. Disse var dog, ifølge departementet, kun brukt på jobben.

I løpet av uke nummer 2 i arbeidet med saken ble det purret på de gjenværende departementene, og stilt diverse oppfølgingsspørsmål. Fredag sendte SMK og utviklingsdepartementet over sine lister. Vi noterte med stor skrift i våre notater: "OBS - SOLHEIM FIKK EN GEIT!!!". (Han har også mottatt en kone i Sierra Leone, men tok ingen av disse i privat eie.)

Fra 13. august og frem til første publisering 2. september omfatter korrespondansen med departementene over 80 e-poster til og fra VG med spørsmål og svar, presiseringer, purringer og korrigeringer, i tillegg til flere titalls telefonsamtaler og tekstmeldinger.

12 informasjonsmedarbeidere var involvert i e-postutvekslingen fra departementenes side. VG opplevde at svarene fra departementene ofte var svært korte, spørsmål ble ignorert og svarene kunne være svært mangelfulle. Vi purret og ventet. Minnet om Offentlighetsloven i de tilfellene vi jaktet dokumentasjon, ba om lovhjemmel og årsak i de tilfeller opplysninger ble utelatt holdt tilbake.

Etter nær to uker med purringer og venting, 26. august, kom til slutt svaret fra Forsvarsdepartementet gjeldende Anne-Grete Strøm-Erichsen: Pressevakten skrev:

I henhold til praksis kan departementenes politiske ledelse motta vanlige erkjentlighetsgaver og gaver i forbindelse med for eksempel besøk til eller fra utlandet. For øvrig utvises stor tilbakeholdenhet med hensyn til å motta gaver. (Iht Håndbok for politisk ledelse)

Gaver til statsråden føres i en protokoll/bok ved statsrådets forværelse. I tillegg til dette hender det at statsråden får mindre gaver som blomster, bøker, crester (en slags plakett med den militære avdelingens "logo"/våpenskjold på) etc som ikke registreres særskilt. Gavene blir som regel lagret i departementet, eller brukt som utsmykning i departementets lokaler. Gaver statsråden ønsker å beholde privat, og som har en forventet verdi på over 500 kroner, blir taksert og skattet av i henhold til gjeldende regelverk.

Gavesaken

Når det gjelder statsråd Anne-Grete Strøm-Erichsen er et fåtall gaver er tatt ut privat, av disse er det særlig militære crester overrekt ved besøk i utland eller innland. Gaver som er tatt ut privat, og som overstiger den aktuelle beløpsgrensen, er blitt taksert. Dette gjelder: tre stk tepper fått i gave ved ulike besøk til Afghanistan. Armbåndsur fått i gave fra den sveitsiske forsvarsministeren. Disse er ført opp på selvangivelsen, i henhold til reglementet for politisk ledelse.

Statsråd Grete Faremo har ikke beholdt noen av gavene sine privat p.t.

FD har ikke taksert gaver som er gitt statsrådene, og som fortsatt er lagret/utstilt i departementet. Dette er heller ikke nødvendig iht regelverket.

Vinflasker etc, som du spør om konsum av, vil i hovedsak falle under 500-kronersgrensen. Gavene som forsvarsministeren gir sine utenlandske kolleger er gjerne souvenirs o.l som er "typiske" for Norge. Dette kan for eksempel være Norwaybok med bilder, isbjørnkrystall eller skaldyrsbestikk. Gavene ligger i hovedsak innenfor en verdi av 500 kroner per stykk. I håndbok for politisk ledelse står det: I utgangspunktet bør man være tilbakeholden med å gi gaver på arrangementer innenlands og heller gi blomster i de tilfeller det er naturlig med en oppmerksomhet. Gaver bør begrenses til større anledninger. Utgiftene må dekkes over departementenes egne budsjetter. Utenriksdepartementets Avdeling for kultur, norgesfremme og protokoll vil kunne gi råd ved utveksling av gaver utenlands. I utgangspunktet bør også slike gaver unngås eller begrenses til enkle erindringsgaver. Også disse utgiftene må dekkes over departementenes egne budsjetter.

Ikke et ord om gavenes verdi.

VG sendte over et nytt sett oppfølgingsspørsmål, og i en telefonsamtale med en av informasjonsarbeiderne i departementet kommer teppeverdiene til slutt frem. Et taksert til 35 000 kroner, et til 9 000 kroner, og et til 4 000 kroner. Teppene ble gitt i 2006 og 2008.

Så legger informasjonsarbeideren til - for egen regning: Hun var i Afghanistan ti ganger, og utviklet sterke følelser for landet og befolkningen.

Javel?

Det var nå åpenbart at her satt vi en kraftfull avsløring. Ikke bare hadde de to statsrådene som har mest å gjøre med Norges krig i Afghanistan begge latt seg påspandere kostbare gaver av et av verdens mest korrupte regimer, Anne-Grete Strøm-Erichsen hadde mottatt gavene i det samme tidsrommet hun frontet en stor korrupsjonssak mot Jan Reksten og flere andre forsvarsoffiserer.

I utarbeidelsen av vinklingen av hovedsaken, et par dager senere, besluttet vi å legge vekt de problematiske sidene ved å motta gaver fra myndighetene i verdens nest mest korrupte land. Det var en problemstilling som angikk både Støre og Strøm-Erichsen, og må kunne hevdes å være av større samfunnsmessig betydning. Da saken eksploderte i mediene ble dog det moralske dilemmaet ved å la seg påspandere kostbare gaver, samtidig som man

kjører korrupsjonssaker mot sine underordnede, tatt bredt ut både i VG og andre medier. Den siste uken før publisering var det åpenbart at vi satt på en kraftfull sak. Journalist Mona Grivi Norman ble koblet på. Etter den første publiseringen var oppfølgingen av saken et fellesarbeid utført av hele VGs samfunnsavdeling.

Tirsdag 31. august, to dager før første publisering, hadde tydeligvis politisk ledelse også våknet. Uppfordret sendte Statsministerens Kontor over denne e-posten:

Hei Mona og Ingar,

Viser til sak om gaver.

Statsråd Karl Eirik Schjøtt-Pedersen kan siteres på følgende: Skiftende regjeringer har fulgt og praktisert det samme regelverket for gaver.

Regelverket for politisk ledelse revideres fra tid til annen. Ved neste gjennomgang vil det blant annet være naturlig å se på punktet om gaver til politisk ledelse, som er uendret siden regelverk for politisk ledelse ble vedtatt i 2003.

Fredag samme uke ble regelverket endret.

Onsdag 1. september ble den endelige saken skrudd sammen for publisering dagen etter. Det skulle bli en hektisk dag på jobben.

I flere uker hadde Jonas Gahr Støre og Anne-Grete Strøm-Erichsen visst at VG hadde gransket deres gavepraksis. Når materialet nå var klart for publisering, var det sterkt ønskelig med kommentarer fra dem begge. Men til tross langvarig korrespondanse med departementene om saken, var det ikke mulig å få noe intervju. En omfattende liste spørsmål ble besvart på tekstmelding via Strøm-Erichsens kommunikasjonssjef Ingrid Vigerust på denne måten: *"Når det gjelder gaver har jeg forholdt meg til det regelverket som gjelder for politisk ledelse. Dette er det åpenhet rundt".* Da VG igjen ringte Vigerust for å stille oppfølgingsspørsmål slo hun fast at *"dette er alt statsråden har å si om saken".*

Kommentarer ble hentet inn og bygget ut fra Transparency International, NHO og Statoil, skatteeksperter og teppespesialister. Vi presset på for ytterligere kommentarer fra SMK, og rundt klokken 19 på kvelden fikk vi endelig med kontakt med en statsråd. Karl Eirik Schjøtt-Pedersen utdyper gårsdagens skriftlige sitatmelding om at Håndbokens regelverk skal endres.

- Håndboken ble endret i mai i år. Hvorfor ble ikke regelverket endret da?

- Regelverket endres med jevne mellomrom, og det er ulike punkter vi går gjennom hver gang. Nå er tiden kommet for gaveregelverket.

- Er ikke den egentlige grunnen at VG nå har begynt å interessere seg for statsrådenes gaver?

- Det er to ting å si om det. Helt uavhengig foretar vi jevnlig endringer av regelverket. Men så reiser også du en del spørsmål som også viser betydningen av en slik gjennomgang.

Også i UD var det kommunikasjonsavdelingen som svarte på vegne av statsråden. Spørsmål og svar var for lengst kjørt gjennom sitatsjekk, da departementets kommunikasjonsjef Bjørn S. Jahnsen ringte VG klokken 21.12 på kvelden. Over to uker etter at VG første gang stilte spørsmål ved hvilke gaver Støre har mottatt, opplyser Jahnsen nå at utenriksministerens revisor har kommet over ytterligere to tepper. Dermed er det fem tepper utenriksministeren tatt med seg hjem.

Etter at den første saken var publisert 2. september, endret jobbingen karakter. Et samlet pressekorps kastet seg over saken. Nå gjaldt det å være først ute, med de vesentligste nyhetene. Store deler av VGs samfunnsredaksjon ble i de følgende dagene koblet på, for å dra veksler på den samlede mengden av kontakter og kilder i det politiske miljøet, i departementene og i regjeringen.

VGs eget, og Scanpix' omfattende billedarkiv, skulle vise seg å være til stor hjelp i å dokumentere bruken av gavene. "Av hensyn til giverne" ble VG nektet å fotografere gavene. Men allerede før den første publiseringen fant vi i VGs eget arkiv et bilde av Anne-Grete Strøm-Erichsen med klokkegaven fra den sveitsiske forsvarsministeren på håndleddet. I taksten, som VG nær to uker etter første forespørsel fikk tilgang til, fremkom det at klokken var av merke Longines Dolce Vita. Derfra var veien videre til produsentens hjemmesider kort - og det lot seg gjøre slå fast at klokken på statsrådets arm var identisk. VG sendte bildet departementet, som da bekreftet at det var den samme klokken.

Også Utenriksdepartementet nektet fotografering, fortsatt "av hensyn til giveren". En oppmerksom journalist i VGs redaksjon mente likevel å huske at Støre hadde brukt et persisk-lignende teppe som dørmatte i sin egen 50-årsdag noen uker i forveien. UD bekreftet på direkte spørsmål at dette var et av de teppene utenriksministeren hadde tatt i sitt eie.

Likevel nektet UD VG, og andre medier, i ettertid å fotografere teppene. Her oppsto en interessant diskusjon. ER gaver til statsrådene omfattet av Offentlighetsloven? VG innklaget saken til Sivilombudsmannen, som tok saken til behandling. VG hevdet primært at Offentlighetsloven måtte gjelde, da teppene kunne beskrives som en samlet, begrenset mengde informasjon. Sekundært var VGs argument at i en slik sak av så stor offentlig interesse måtte ulovfestede offentlighetsprinsipper veie tyngre enn hensynet til giverne, som var UD's hovedargument.

I et brev av 5. november gjorde departementet helomvending, og skrev at teppene nå vil bli gjort tilgjengelige på en måte som viser giverne den tilbørlige respekt, og at når de er klare for en slik presentasjon vil det bli mulighet for å fotografere teppene. Sivilombudsmannen la dermed saken til side. VG venter i skrivende stund på tilbakemelding på når teppene vil være "klare for en slik presentasjon".

VG hadde gransket alle statsrådenes opplysninger til Stortingets register. Et naturlig steg videre når saken nå var ute, var å be alle statsrådene redegjøre for gaver de hadde mottatt. Flere andre redaksjoner gjorde det samme. Og allerede lørdag 4. september sprang neste bombe. Uten å registrere gaven i Stortingets register hadde Liv Signe Navarsete beholdt et armbånd verdt 26 500 kroner hun fikk for en båtdåp i 2006. VG stilte flere ganger spørsmål ved i hvilke sammenhenger dette armbåndet var blitt brukt. Det ble hevdet overfor VG at det *hovedsakelig* var brukt i offisielle sammenhenger – det var innledningvis ikke mulig å få svar på i hvilke private sammenhenger armbåndet var brukt.

Nok en gang skulle dyptpløyende søk i billedarkivet gi redaksjonelle resultater. 8. september kunne VG trykke bildet av Liv Signe Navarsete i sin egen bryllupsfest i august 2008. Med gullarmbåndet på armen. Det skjedde først etter at en forstørret versjon av bildet var sendt departementet – fordi svaret i utgangspunktet var at bildet ikke var detaljert nok til at armbåndet kunne identifiseres. VGs journalister mente det var lite sannsynlig at statsråden ikke husket hvilke smykker hun hadde på seg i sin egen bryllupsfest.

I den samme artikkelen trykket VG en faksimile av et brev fra statsminister Jens Stoltenberg. Brevet var datert i februar 2010, og kom med en direkte ordre om å opplyse til Stortingets register hvilke gaver statsrådene hadde mottatt. VG ble gjort oppmerksomme på at brevet eksisterte av en kilde i regjeringssystemet. På direkte forespørsel og henvisning til Offentlighetsloven ble det utlevert fra Statsministerens Kontor. Et av hovedspørsmålene videre var nå om, og hvordan, regjeringsmedlemmene hadde skattet av gavene.

Stemningen internt i regjeringen var nå ifølge VGs kilder dystre. Å bli drevet fra skanse til skanse i en sak hvor regjeringen kun hadde alt å tape slet på samarbeidsklimaet, og Liv Signe Navarsete følte et sterkt behov for å renvaske seg, og dokumentere at armbåndet var oppgitt til beskatning. Men ønsket ble motarbeidet av statsminister Jens Stoltenberg og statsråd Karl Eirik Schjøtt-Pedersen. Hvorfor? Ryktene begynte å svirre.

På kvelden 8. september varslet hun likevel at hun ville legge frem bevis for at armbåndet var innrapportert til likningsmyndighetene. Det utløste en storm av "erklæringer" fra statsrådene – og neste bombe sprang:

Anne-Grete Strøm-Erichsen, som hele tiden hadde stått fast på at hun hadde skattet av de kostbare gavene, hadde nemlig ikke informert likningskontoret om taksten på to afghanske tepper, som verdsatte dem til 44 000 kroner. I stedet takserte hun teppene selv – og oppgav at de hadde en samlet verdi på 8 000 kroner.

Gjennom omfattende kildearbeid i regjeringspartiene kunne VG lørdag 11. september avsløre hvorfor Jens Stoltenberg la press på Navarsete for ikke å offentliggjøre sine ligningsopplysninger. Han hadde da visst i over en uke at Strøm-Erichsen ikke hadde oppgitt teppetaksten til likningsmyndighetene. Åpnet Navarsete sine dokumenter ville resten av regjeringsmedlemmene bli tvunget til å gjøre det samme. Og det var akkurat det som skjedde. VGs gode kilder bekreftet at det internt i Senterpartiet gikk rykter om at et var andre "som hadde gjort verre ting", og at man ønsket å holde dette skjult.

Det lyktes man ikke med.

Samme dag som Navarsete offentliggjorde sin ligning, sprang den foreløpig siste store bomben i gavesaken. Torsdag 9. september innrømte Magnhild Meltveit Kleppa i et møte med Navarsete og Stoltenberg å ha mottatt et gullarmbånd til 15 000 kroner. Det hadde hun verken betalt skatt av eller oppgitt til Stortingets register.

20. desember slo skattemyndighetene fast at Kleppa må skatte av armbåndet. VG venter i skrivende stund på å få innsyn i brevet fra likningskontoret.

Metodebruken

Gavesaken ble ikke avslørt som følge av en spesiell metode. Gavesaken er et eksempel på det motsatte. Sakens styrke er den kombinerte bruken av en rekke journalistiske metoder, ideer og innfallsvinkler, som sammen sørget for sakens massivitet og omfang.

Her kommer en oversikt over de vesentligste metodene, stilt opp i en noenlunde kronologisk rekkefølge etter hvert som de ble tatt i bruk:

Journalistisk fert

Det kan sikkert diskuteres om det å ane at noe kan være en god sak er en metode. Likevel er erfaring og kunnskap en viktig del av årsaken til at VG avslørte gavesaken. Som vist i avsnittet "Politikerpengene - igjen..." har VG en betydelig erfaring i å avdekke uetiske forhold og regelbrudd knyttet til politikernes særordninger. Når vi i våre innledende undersøkelser avdekket hvor ukontrollert og unikt dette feltet var for regjeringspolitikere, var det vår ferd av en god sak som førte til at ledelse og journalister prioriterte å bruke over en ukes arbeidstid på å sende e-poster, granske lover og regler, kartlegge feltet etc - før vi ante hvilket omfang denne saken ville få.

En tydelig problemstilling

I gavesaken sendte og mottok VGs journalister over 250 e-poster med informasjon. Vi gransket forhold i skatteloven, omfattende regelverk for statsansatte og for politikere. Vi forholdt oss til et 70 - 80 talls kilder innen politisk ledelse, diverse kommunikasjonsenheter i departementene, kilder i partiene, i byråkratiet, i ligningsvesenet - i tillegg et økende antall eksperter, rikssynsere og analytikere etter hvert som saken vokste i omfang. Det ble flere titalls tips om ulike forhold. Informasjonsmengden var enorm. I dette arbeidet var det betryggende, og styrende for et omfattende arbeid å kunne vende tilbake til hovedspørsmålet: "Hva skjer med gavene statsrådene mottar i embets medfør?"

Excel

Allerede da VG mottok de første håndskrevne arkene med gaver fra Forsvarsdepartementet sto det klart at skulle man skaffe seg en oversikt over alle gavene, måtte vi gjøre det selv. Vi brukte en betydelig mengde tid på kontinuerlig oppdatere og utfylle Excel-arkene med den selvforklarende tittelen "gaver til statsrådene". Her førte vi inn gaven, mottaker, giver, anledningen gaven ble gitt i, datoen gaven ble gitt, verdien på gaven og om den var taksert og registrert i Stortingets register. Denne etter hvert nær

fullstendige oversikten ga oss en glimrende mulighet til å sørge for at departementene og statsrådene ikke kunne være uklare og upresise i sine svar, og opplysninger kunne ettergås fortløpende.

Tidslinja

Et annet viktig verktøy jeg bruker i nær sagt all gravende jobbing er tidslinjen. Linjen er todelt. Den ene delen går på gangen i gravejobben, med oversikt over hvilke kilder som kontaktes når, hva kontakten dreier seg om og om eventuelle oppfølginger. På den måten glemmer man ikke å følge opp viktige henvendelser eller spørsmål, man holder oversikt over hvem man kontaktet når, hvilke kontakter som må følges opp etc. Den andre delen av linjen dreier seg om saken. Hva skjedde når av større og mindre viktige hendelser som angår saken. I denne saken var det for eksempel et poeng å føre oversikt over hvor de ulike statsrådene reiste, og hvem de møtte - for å sammenholde dette med de upresise opplysningene i gaveoversiktene. Slik identifiserte vi flere av giverne av gavene, og kunne stille svært presise spørsmål omkring omstendighetene.

Orden i sysakene

Med så store mengder informasjon er det viktig å ha et system som gjør det mulig å finne tilbake til informasjon, det være seg intervjuer, dokumenter, sms'er, telefonsamtaler etc. I gavesaken opprettet jeg to mapper. Her var all informasjon å finne. En for e-poster, og en for dokumenter, pdf'er, Excel-ark etc. Alle skriftlige nedtegnelser gjør jeg på et og samme word-dokument. Det fører til et skrekkelig langt dokument etter hvert - men gir en automatisk kronologi. Navn, telefonnummer og tittel før hvert intervju - nye tilføyelser i parentes.

Oversikt over lover og regler

I møte med en så medievannt bransje som topp-politikere og deres kommunikasjonsfolk er det avgjørende å vite hva man snakker om. Vi brukte betydelig tid til å finne frem til, lese og forstå de gjeldende regler for politikere og embetsfolk, skattereglene, tollreglene, Stortingets register etc. Alle bestemmelser vi oppfattet som vesentlige for saken ble printet ut slik at de var lett tilgjengelige under telefonsamtaler, intervjuer etc. God kunnskap om Offentlighetsloven er avgjørende.

La kommunikasjonsfolka få det som dem vil

Det er en journalistisk ryggmargsrefleks å gå direkte til kilden. Helst statsråden, deretter statssekretæren, politisk rådgiver eller informasjonssjefen. Vi er vant til å avkreve et svar så raskt som mulig.

I gavesaken var vi forholdsvis sikre på at dette var et prosjekt vi var alene om. Vår analyse var tidlig at dette var en sak som fort kunne oppfattes som uvesentlig og uviktig av en del mediehåndterere i byråkratiet. Det var ikke en gang sikkert at de var klar over ulikhetene i regelverket for politikere og statsansatte. Politisk ledelse ville trolig langt raskere forstå at her kunne det ligge en hund begravet. For oss var det derfor et poeng å gå så stille i dørene som mulig, for å unngå at saken ble ryddet opp i, det vil si gavene levert tilbake og regelverket endret, før vi hadde nok informasjon til å publisere.

Vår første henvendelse ble derfor sendt til kommunikasjonsenhetenes samlepostkasser for pressehenvendelser.

Da henvendelsene ble besvart fortsatte vi å forholde oss til vår motpart i den andre enden, minne om at vi ventet på et svar hvis svaret uteble, stille oppfølgingsspørsmål i forhold til svarene vi fikk, men unngå å skape et inntrykk av at dette var en sak hvor det hastet. I mange saker er det vanlig å gå et ledd opp i næringskjeden hvis svaret uteblir eller er manglende, her valgte vi å avvente å "løfte" saken til all informasjon nødvendig for å publisere var innhentet.

Det er vårt inntrykk at resultatet av denne arbeidsformen var at forespørslene i hovedsak ble behandlet og besvart på administrativt nivå, og at alarmen ikke gikk før det var for sent. Kontakt på politisknivå ble først innledet de siste 2 - 3 dagene før første publisering.

Mas

Kombinert med nøye dokumentering av faktainformasjonen i saken (se over), ble det mulig for oss å ha et svært høyt detaljnivå i forhold til våre spørsmål overfor departementene. Ved å føre en detaljert oversikt over hvem vi kontaktet når, og om hva, purret vi igjen og igjen på svar, utdypninger, gjennomgang av ubesvarte spørsmål, vurdering av regelverk etc. Når vi opplevde en uvilje mot å dele informasjon med oss stilte vi flere ganger motspørsmålet "Hvorfor er denne informasjonen hemmelig?" Dette økte presset på departementene. Det skal gode, og lovfestede, grunner til å holde noe hemmelig.

Før politisk ledelse ble kontaktet hadde VG en svært detaljert oversikt over det faktabaserte innholdet i gavesaken.

Bruk av redaksjonens samlede ressurser

Gavesaken hadde aldri fått sitt omfang hvis ikke VGs samfunnsavdeling hadde tatt i bruk sin samlede kompetanse, kildenettverk og erfaring i dekningen av saken, så snart de første artiklene var publisert. Som vist over fikk VG detaljert innsideinformasjon fra regjeringshold om vesentlige forhold for saken, kunnskap om eksisterende dokumentasjon og de interne konfliktlinjene i regjeringen.

Det samme brede arbeidet ga resultater gjennom søk i billeddatabasene - hvor det viste seg at VG klarte å finne frem til tre publiserte fotografier av gavene.

Bruke offentlige instanser

Ved å klage til Sivilombudsmannen har VG sørget for å åpne for fotografering av teppene Jonas Gahr Støre tok med seg hjem. Vi regner med at dette vil sette presedens også i forhold til de øvrige gavene.

Etterpå

Gavesaken er ikke avsluttet. Offentligheten har fortsatt til gode å se de kostbare gavene statsrådene forsynte seg av, noe VG arbeider for etter Sivilombudmannens beslutning. VG jobber fortsatt for å avdekke likningskontorets vurdering av Magnhild Meltveit Kleppas skattesak, og granskningen av om andre deler av vårt politiske spekter har latt seg påspandere gaver er ikke avsluttet.

I forlengelsen av gavesaken avslørte Dagens Næringsliv hvordan Senterpartiet tok i mot ulovlige pengegaver fra flere energiselskaper. Denne saken etterforskes nå av Økokrim. Gavesaken var en av flere saker som rammet den rødgrønne regjeringen hardt i fjor høst. Hvilken betydning gavesaken hadde for samarbeidsklimaet i regjeringen er fortsatt for tidlig å si. Om gavesaken vil være med å forme den rødgrønne regjeringens skjebne gjenstår å se.

Gavesaken - de viktigste publiseringene

Torsdag 2. september

Forsiden: Fyller sine hjem med luksusgaver (bilde av Støre og Strøm-Erichsen)
Innsider: Tok imot luksusgaver for over 55 000 kroner

VG avslører at forsvarsminister Anne-Grete Strøm-Erichsen blant annet har tatt i mot afghanske tepper og en sveitsisk klokke til en samlet verdi av 55 000 kroner - og tatt gavene i privat eie.

FIKK FEM TEPPER

VG avslører at også Jonas Gahr Støre har tatt med seg gaver gitt til ham i egenskap av å være utenriksminister hjem, nærmere bestemt fem afghanske tepper.

VIL ENDRE REGLENE

Det er bare topp-politikere som statsråder og statssekretærer som får lov til å ta med seg gaver gitt i embeds medfør hjem, avslører VG. Tjenestemannsloven slår nemlig fast at mens alle offentlig ansatte må si nei til gaver, eventuelt avlevere gaver mottatt av høflighetsgrunner til sin arbeidsplass, sørget politikerne for å sikre seg selv et eget regelverk som gir politikerne full rett til å ta imot gaver.

Allerede første dag i artikkelserien går statsråd Karl Eirik Schjøtt-Pedersen ut og lover at regelverket skal endres.

Og dagen etter - fredag 3. september, beordrer statsminister Jens Stoltenberg at alle gaver som statsrådene hans har forsynt seg med skal leveres tilbake.

Fredag 3. september

Vil sjekke om han SKATTET FOR LITE

Støre innrømmer at han bare hadde taksert et av de fem teppene han har mottatt - til 4000 kroner. Allerede nå satte UD foten ned for fotografering av teppene. Det kunne ikke la seg gjøre "av respekt for givene". Heldigvis hadde Jonas Gahr Støre brukt et av teppene som dørmatte i sitt eget 50-årslag, hvor VG var til stede og fotograferte.

Lørdag 4. september

Gave fra Røkke-selskap HOLDT HEMMELIG

Det skulle vise seg at det var flere statsråder enn de VG først gransket, som hadde forsynt seg av gavebordet. To dager etter VGs første avsløring måtte Sp-leder og statsråd Liv Signe Navarsete innrømme at hun også hadde mottatt en gave, et armbånd til 26 500 kroner. Hun hadde verken informert sine regjeringskolleger eller ført gaven opp i Stortingets gaverregister, slik hun var påkrevd.

Onsdag 8. september

Forsiden: BEVISET på at Navarsete ga blaffen i Jens og gave-registrering (faksimile av et brev)

Innsider: TROSSET ORDRE fra Jens

VG avslører at statsminister Jens Stoltenberg i februar 2010 sendte ut et brev, hvor han ba alle sine statsråder registrere gaver og økonomiske interesser i Stortingets oversikt over verv og økonomiske interesser. Denne direkte ordren fra statsministeren valgte Navarsete å overse, og unnlot å registrere det kostbare armbåndet.

Torsdag 9. september

PRESSET til å gi skattebevis

Liv Signe Navarsete ga etter for et massivt mediepress, og lovte å dokumentere at hun hadde betalt skatt for armbåndet. Det skjedde på tross av Jens Stoltenbergs massive motvilje, fordi det ville øke presset på resten av regjeringen om å gjøre det samme.

Fredag 10. september

Forsiden: Skattebråk etter teppegave: TAKST: 44 000 OPPGA: 8 000

Innsider: TIET om takst i selvangivelsen

VG avslører at Anne-Grete Strøm-Erichsen i over en uke har gitt inntrykk av at hun har betalt skatt av den takserte verdien på gavene hun mottok. Men i virkeligheten unnlot hun å opplyse om taksten i selvangivelsen. I stedet vurderte hun selv teppenes verdi til 6000 og 2000 kroner, ikke 44 000, som taksten var på.

Mener Kleppa har SNYTT SKATT

Tidligere i uken garanterte Jens Stoltenberg at alle kortene var på bordet i gavesaken. Men det var galt. I en uke satt kommunalminister Magnhild Meltveit Kleppa i stillhet, til tross for at hun visste at hun satt på et gullarmbånd som det verken var skattet av eller som var blitt ført opp i Stortingets register. Kleppa opplyste at til tross for at hun hadde hatt armbåndet siden 2007 hadde hun ikke til hensikt å beholde gaven, til 15 000 kroner.

Lørdag 11. september

- Ba Navarsete tie for å DEKKE ANNE-GRETE

VG avdekker spillet for å holde skatteopplysningene til statsrådene unna offentligheten. I flere dager visste man ved Statsministerens kontor at det var et stort avvik mellom den takserte verdien på gavene Strøm-Erichsen mottok, og den verdien hun oppga til skattemyndighetene, og at det ville komme frem hvis Liv Signe Navarsete gikk ut med sine skatteopplysninger.

Samme dag skriver VG at tollere nå har inspisert UDs gavelager, fordi gavene ikke har blitt tolldeklart etter reglene.

Mandag 20. september

ENDRET forklaring om teppegaven

VG viser hvordan statsråd Strøm-Erichsen har endret som forklaring om når hun mottok teppegaven. Det var avgjørende for om hun kunne kreve å betale skatt etter norsk eller afghansk